

Напередодні загарбання гітлерівцями Чернігова у лічені дні й тижні міськком партії на чолі з Ф. І. Коротковим докладав багато зусиль до організації підпільних месницьких груп у місті; діяльність яких починалася в дуже нелегких трагічних умовах. Перші зв'язкові підпільного обкуму партії потрапили до рук фашистів і загинули в катівнях. Але Чернігів все-таки геройчно боровся з окупантами. Місцеві підпільники створювали окремі групи, встановили зв'язок з розвідгрупою Червоної Армії, керованою К. С. Гідашем (Кімом), із антифашистськими організаціями Яцівського та Подусівського концтаборів, вели агентурну розвідку, брали участь у диверсіях на залізниці, шляхах, на важливих об'єктах (зокрема, ТЕЦ, заводі «Жовтневий молот»), псуvalи обладнання, створювали аварійні ситуації, рятували жінок та дівчат від вивезення на каторжні роботи до Німеччини.

«З червня до вересня 1943 року підпільники станції Чернігів, якими керував Грицько Маркін, засипали піском 52 букси вагонів, пустили у повітря поїзд на перегонах Левковичі — Малейки з пошкодженням двохілометрової колії, з перервою руху на дві доби, чотири рази виплавили паровозні букси, 12 разів мінували поїзди і паровози...».

Місто, в якому лютувала «Зондеркоманда-4А», боролося, стікаючи кров'ю. У катівнях гинули народні месники. І серед них підпільники Петро Роговський, Петро Сірий, Микола Галанов.

Для знищенння партизанів і підпільників до Чернігова з Франції прибула 399 німецька оберфельдкомендатура.

І скільки б не тривали суперечки про чернігівське підпілля, автори на основі достовірних документальних джерел переконують читачів, що боротьба була безкомпромісною, що кожен крок підпільників був між життям і смертю, що групи, об'єднані Олександром Михайленком, зробили чималий внесок у загальнонародний двобій з коричневою фашистською чумою. Тож не варто сьогодні так скептично доскілюватися до кількості розкидених листівок, дискутуючи про ефективність дібних диверсій чи саботажу, масштабність тих чи інших операцій. Схилом голови перед пам'ятю полеглих, вклонімося їх подвигу, усвідомлюючи, що вони наблизили Перемогу, як могли, поклавши життя на олтар незалежності рідного народу.

А «Заклинання сліду» візьмуть до рук всі, кому не байдужа грозова історія нашого народу.

Ольга ЧЕРНЯКОВА.

ВИДАННЯ ПРО САМОБУТНЮ УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ

У 1994 р. столичне видавництво «Либідь» презентувало книгу «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ». Ця ґрунтова праця створена видатними українськими вченими та мистецтвознавцями Іваном Крип'якевичем, Володимиром Радзиковичем, Миколою Голубцем, Степаном Чарнецьким та Василем Барвінським у 30-ті роки. В яскравій та доступній формі автори подають основні відомості про розвиток українського письменства, образотворчого мистецтва, театру та музики від давніх часів до першої третини ХХ століття.

Перший розділ книги «ПОБУТ» підготовлений професором Іваном Петровичем Крип'якевичем (1886—1967). У період застою більшість його праць замовчувалася, основний науковий доробок пильно оберігався у спецфондах. Сьогодні ім'я професора, як і десятків інших вчених, поступово повертається у плани видавництв, на сторінки журналів. Цей розділ книги знайомить читачів зі звичаями і традиціями нашого народу протягом віків. Автор розповідає про давні вірування слов'ян, введення християнства, заснування монастирів, ведення домашнього господарства, розвиток промислів, торгівлі, в тому числі і на Чернігівщині. Цікаво подаються описи панської садиби, селянської хати, одягу, а також української кухні, притаманної Придесенню. Яскраво змальовано святкування весілля, народини дитини, хрещення, наведені найбільш поширені слов'янські імена для чоловіків та жінок. Не обминув увагою автор і стану освіти в Україні. Читач має змогу ознайомитися із матеріалом про колегумі (в т. ч. і в Чернігові), Острозьку та Києво-Могилянську академії, а також про початкові школи, шкільні звичаї, перші гімназії. Варто звернути увагу на матеріал про козацьку державу, започатковану Запорізьким Військом, про місце і роль гетьмана і старшини, про гетьманську столицю в Чигирині, Батурині, Глухові.

У другому розділі книги «ПИСЬМЕНСТВО» автор Володимир Радзикович розглядає вплив візантійської культури на українську літературу, а також неабияке значення для українського письменства західноєвропейської літератури та культури. Це яскраво позначилося на перекладі Св. Письма — Пересопницького Євангелія (1556—1561 р.р.). Серед письменників середньої доби розвитку української літератури

найоригінальнішим, без сумніву, був Іван Вишенський. Значну увагу приділяє авторитетного творчості. Багатий відділ письменства середньої доби складають вірші побутові та історичні, розвивається драматичне письменство, інтермедії, вертепи, що мають місце і на Чернігівщині. Велике значення мають думи та козацькі літописи. Серед них, безперечно, слід виділити «Літопис Самовидця» та «Літопис Самійла Величка», в яких відображені і Чернігівщина тієї епохи. Значне місце у розділі відведено творчості видатних українських письменників І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка, П. Куліша, життя і діяльність якого пов'язані з Чернігівщиною. Літературна спадщина Куліша дуже багата і різноманітна. Це поетичні збірки, поеми, оповідання й повіті. Найзначнішим його твором є, звичайно, повіті «Чорна рада», дія якої відбувається у Ніжині 1663 р. Далі автор знайомить читачів із творчістю Марка Вовчка, Ганни Барвінок (їх творчість також пов'язана з Чернігівщиною), Степана Руданського, Юрія Федьковича, визначного українського байкара Леоніда Глібова, що жив і працював у Чернігові і в 1861 р. розпочав видавати газету «Черніговський листок». Значну увагу приділяє автор творчості Івана Нечуя-Левицького, Панаса Мирного (деякий час працював у Прилуках), Бориса Грінченка (життя його пов'язане з Черніговом), Івана Карпенка-Карого, Михайла Драгоманова. Особливе місце в книзі відведено характеристиці діяльності і творчої праці Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського.

На початку ХХ ст. на літературній ниві з'являються нові імена: Володимир Винichenko, Олександр Олесь, Павло Тичина, Максим Рильський, Микола Зеров, Микола Хвильовий. Починається новий етап розвитку української літератури.

Третій розділ книги, написаний Миколою Голубцем, знайомить читачів з розвитком мистецтва від перших століть нашої ери до початку ХХ ст. Читач дізнається про культуру кам'яної доби, культуру слов'ян, пам'ятки архітектури XIII—XIX ст., про розвиток іконопису, мініатюри, золотарства, народної різьби, килимарства, гончарної справи, граверства. Ось що пише автор про чернігівського гравера XVII ст. Леонія Тарасевича: «Його рисунок доволі простий і правильний, гравірунок у більшій часті офортом, викінчений із великим смаком і легкістю». Значна увага в книзі приділяється образотворчій спадщині Шевченка, а також творчості В. Боровиковського, І. Рєпіна, М. Пимоненка, О. Сластіона (деякий час працювали на Чернігівщині), геніального графіка, уродженця Чернігівщини Юрія Нарбута.

Та найцікавішими для краєзнавців і дослідників історії рідного краю будуть сторінки про мистецтво Києва й Чернігова. Автор детально розповідає про особливості будівництва та архітектуру Спаського собору, Борисоглібської церкви, Успенської церкви, Єлецького монастиря, Іллінської та П'ятницької церков. До книги увійшли також ілюстрації із зображенням Спасо-Преображенського собору та П'ятницької церкви у Чернігові.

Автором розділу «ТЕАТР» є Степан Миколайович Чарнецький (1881—1944) — відомий поет, фейлетоніст, перекладач, театральний діяч, критик і рецензент. Його перу належать збірки поезій «В годині сумерку», «В годині задуми» та ін. У 1913 р. працював режисером і художником керівником українського театру у Львові. У 1934 р. видав книгу «Нарис історії українського театру в Галичині».

Автор дає нам змогу дізнатись про початок релігійної літургійної драми, західноєвропейської драми, інтермедії та інтерлюдії, які з часом перетворилися у сучасні комедії, про епоху мистецької української драми, започатковану Іваном Котляревським своєю «Наталкою Полтавкою» та «Москалем-чарівником», про наддніпрянський (куди входив і театр у Чернігові) та галицький театри, про те, що було спільнотого і відмінного в їхньому розвитку і становленні.

Останній розділ книги «МУЗИКА» підготував Василь Барвінський. Ім'я цього композитора після десятиліть заборони було нарешті відновлене з нагоди святкування 100-річчя від дня його народження 1988 року, коли з'явилися окремі публікації.

Огляд історії української музики починається з народної пісні. Цікаву оповідь веде автор про церковний спів, який відігравав важливу роль в історії української музики. Великого значення надає В. Барвінський творчості композиторів С. Артемовського, П. Ніщинського, М. Леонтовича, а також Миколи Лисенка та Кирила Стеценка, які неодноразово бували на Чернігівщині, Левка Ревуцького — уродженця чернігівського краю. Автор також подає деякі відомості про музичних виконавців того часу: диригентів, піаністів, вокалістів.

Виклад тексту всіх п'яти розділів книги супроводжується численними ілюстраціями, де зображені пам'ятники архітектури, витвори художників, граверів, портрети визначних діячів культури та історичних осіб різних епох, життя і діяльність яких пов'язані і з Чернігівщиною. Ця книга — гарний подарунок усім, хто вивчає українську культуру, хто намагається на ниві краєзнавства відшукати щось невідоме. Книга «Історія української культури» допоможе таким ентузіастам вийти на нові пошуки незвіданого.

Алла АНДРЕЙКО.